

УДК 364.444(497.11)

DOI: <https://doi.org/10.22182/sp.232022.2>

Оригинални научни рад

Сања Полић Пенавић*

Универзитет у Београду – Факултет политичких наука

Миљана Марић Огњеновић**

Универзитет у Новом Саду – Филозофски факултет

Невенка Жегарац***

Универзитет у Београду – Факултет политичких наука

ПОДРШКА ПОРОДИЦИ И ПОЗИТИВНОМ РОДИТЕЉСТВУ: ПРОГРАМИ ОБУКЕ ЗА ПРОФЕСИОНАЛЦЕ У СИСТЕМУ СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ****

Сажетак

Подршка породици и позитивном родитељству значајна је за унапређење ресурса и компетенција родитеља за одгајање, васпитање, заштиту здравља, добробити и права деце. Циљ рада је идентификовање и анализа акредитованих програма обуке који се односе на подршку породици и позитивном родитељству, а доступни су професионалцима у социјалној заштити у Републици Србији како би се проценила доступност савремених знања о позитивном родитељству код стручних радника у социјалној заштити. Програми су мапирани из каталога акредитованих програма обуке о подршци

* Имејл-адреса: sanja.polic@fpn.bg.ac.rs

** Имејл адреса: miljana.maric.ognjenovic@ff.uns.ac.rs

*** Имејл адреса: nevenka.zegarac@fpn.bg.ac.rs

**** Рад је настао у оквиру пројекта „*Позитивно родитељство*” који је спровео Центар за права детета уз финансијску подршку Европске уније (програм Европски инструмент за демократију и људска права у Србији) и у оквиру COST акције „*The Pan-European Family Support Research Network: A bottom-up, evidence-based and multidisciplinary approach*”. Резултати истраживања приказани су на научно-стручном скупу са међународним учешћем 41. *Сусрети социјалних радника*, тема скупа „Солидарност у свету који се мења: перспективе и изаови за социјални рад и социјалну политику“ у Београду, организатор Универзитет у Београду - Факултет политичких наука, 4. јун 2021.

породици на платформи Републичког завода за социјалну заштиту рандом. Анализирано је 15 од 37 програма обуке коришћењем деск анализе. Показало се да су програми обуке углавном усмерени на породицу као целину, док су питања родитељства слабо заступљена. За већину анализираних програма недостају транспарентни подаци о начину преношења знања и вештина професионалцима, коришћеним техникама обучавања и мониторингу. Подаци о броју обучених професионалаца и рађеним евалуационим студијама о ефектима програма актуелно нису доступни. Закључак је да програми нуде широк спектар општих знања и вештина за рад са породицама, док су специфична знања и вештине за пружање подршке и јачање компетенција родитеља за позитивно родитељство скромна. Налази се дискутују у светлу савремених теоријских приступа и истраживања и дају се смернице за унапређења у овој области.

Кључне речи: програми обуке, социјална заштита, подршка породици, позитивно родитељство, знања и вештине професионалаца, компетенције родитеља.

УВОД

Подршка породици и позитивном родитељству значајна је за унапређење ресурса и компетенција родитеља за одгајање, васпитање, заштиту здравља, добробити и права деце. Присутно је схватање да је концепт подршке породици сродан али и различит у односу на концепт подршке родитељима (Daly et al. 2015). Сродност ових концепата се огледа у фокусирању на одгој деце, обезбеђење подршке за унапређење услова за одгајање деце, усмеравање подршке на контекст породице, иако ни један од њих није ограничен стриктно одређеним породичним окружењем, већ се прате варијетети породичних форми. Подршка родитељству је, према овом схватању, ужи конструкт од подршке породици, усмерена је на родитеље и родитељске праксе и није нужно оријентисана на породицу као целину. Подршка породици односи се на породицу као друштвену “ћелију” и њену еколошку равнотежу при чему се интервенише у погледу односа у породици и размене ресурса између чланова породице, а разматра се и колико је добро породица уклопљена у мреже подршке. Оријентисаност подршке породици је на стабилност и опште функционисање породице, а подршке родитељима на

практике родитељства. Подршка породици се у литератури различито одређује од посебне перспективе заштите деце, преко активности које су засноване на специфичним вредностима и социјалном покрету до начина пружања услуга (Canavan, Pinkerton, Dolan 2016; Жегарац 2017; Dolan, Жегарац Арсић 2020). У УНИЦЕФ-овом Оквиру за социјалну заштиту подршка породици се дефинише као активности за јачање и очување породица, превенцију одвајања деце од родитеља и обезбеђивање раних интервенција за породице у ризику (UNICEF 2012). Ове активности обухватају едукацију за родитељство, породичну медијацију, породично-правно саветовање, породичну и индивидуалну терапију и упућивање на друге службе и услуге.

Као саставни део подршке породици и родитељству у политикама и праксама користи се конструкт “позитивног родитељства”. Савет Европе је у оквиру Препоруке 19 из 2006. године усвојио политику подршке позитивном родитељству која препознаје потребу за подршком родитељима у стварању услова за позитивно родитељство у складу са правима детета (Council of Europe 2006). Позитивно родитељство у овом документу је одређено као негујуће, оснажујуће и ненасилно понашање родитеља, које препознаје и уважава потребе и усмерава понашање детета, обухватајући и постављање граница како би се омогућио пуни развој детета, заснован на његовим најбољим интересима (Council of Europe 2006; Центар за права детета 2020), што се у скорје време разматра као саставни део концепта подстицајне неге који дефинише квалитетно старање о детету (Britto, Lye, Proulx et al. 2017).

Позитивно родитељство препознаје се и као значајан приступ у превенцији и заштити деце од злостављања и занемаривања у оквиру породичног система (Međunarodno udruženje za prevenciju zlostavljanja i zanemarivanja dece ISPACAN, 2016). Током 2016. године, представљен је пакет са седам стратегија за окончање насиља над децом састављен од стране 10 агенција ангажованих у борби против насиља над децом (WHO 2016). Представљене стратегије су засноване на најбољим расположивим доказима како би помогле земљама и заједницама да појачају активности на превентивним програмима и интервентним услугама које имају највећи потенцијал да смање насиље над децом. Налази бројних евалуативних студија у овом пакету указују да ће интервенције подршке родитељству вероватније

утицати ако имају следеће карактеристике (WHO 2016; Центар за права детета 2020, 5):

- обухватају различите потребе породица и деце;
- обука родитеља је заснована на чврстој теорији промене или логичком моделу;
- програми се фокусирају на принципе и стратегије позитивног родитељства, што обухвата позитивно дисциплиновање и побољшање комуникације између родитеља и деце;
- родитељи имају прилику да вежбају нове вештине и добију повратну информацију;
- имплементација узима у обзир породичну динамику;
- извори озбиљног стреса су адресирани тако што су породице повезане са релевантним услугама и службама;
- особље добија редовне тренинге, супервизију и подршку;
- планери решавају препреке за учешће родитеља.

Из приказаних карактеристика које могу допринети ефикасности интервенције подршке родитељству посебно место заузимају тренинзи, супервизија и подршка особљу које пружа услуге што указује на њихов посебан значај у оквиру подршке родитељству и подршке породици.

За обезбеђивање квалитетних услуга подршке породици и позитивном родитељству потребни су едуковани, подржани и рефлексивни професионалци. Да би установе/организације које раде са породицама и децом испуниле своју сврху, мисију и стандарде рада потребно је да имају квалитетан, добро образован и обучен кадар (Jones, Okamura 2000).

Програми обуке за професионалце у социјалној заштити

У Републици Србији (РС) нормативно–правни оквир у социјалној заштити (Закон о социјалној заштити, 2011; Правилник о лиценцирању стручних радника у социјалној заштити, 2013; Правилник о ближим условима и стандардима за пружање услуга социјалне заштите, 2013; Правилник о организацији, нормативима и стандардима рада центара за социјални рад, 2019) предвиђа обавезно континуирано стручно усавршавање стручних радника у социјалној заштити након завршеног факултетског образовања.

У овом раду под стручним радницима у социјалној заштити подразумевамо професионалце који обављају првенствено основне и специјализоване послове у социјалној заштити, и то социјалне раднике, психологе, педагоге и дефектологе. Од стручних радника се очекује да континуирано прате развој теорије и праксе социјалне заштите, и стичу знања и вештине које унапређују процес заштите и подршке корисника (Правилник о лиценцирању стручних радника у социјалној заштити, 2013). То им је омогућено путем различитих облика стручног усавршавања:

- a) похађање едукација, обука, релевантних специјализација и мастер програма, обука за посебне врсте саветовања или психотерапије, за стицање научних, специјалистичких и стручних звања са и без провере знања,
- b) ауторство на програмима обуке са и без провере знања,
- c) реализација обуке у својству сертификованог тренера,
- d) излагање на домаћим и међународним конгресима, стручним и научним скуповима,
- e) учешће у стручним и научним пројектима,
- f) организовање, вођење или активно/пасивно учешће на трибинама, округлим столовима, конференцијама и дискусијама,
- g) објављивање радова и уредништво у индексираним и неиндексираним часописима и монографијама (Правилник о лиценцирању стручних радника у социјалној заштити, 2013).

Један од облика стручног усавршавања којим се у овом раду бавимо јесу акредитовани програми обуке у социјалној заштити. Полазећи од знања, вештина, научних открића, праксе засноване на доказима, програми обуке омогућавају континуирани развој компетенција и квалитетније услуге (Slimani-Rolls, Kiely 2019) што доприноси побољшању квалитета рада установа/организација, испуњавању стандарда и остваривању циљева социјалне заштите (Clarke 2001). У РС њихову акредитацију врши Одбор Републичког Завода за социјалну заштиту под условима и на начин прописан Правилником (Правилник о стандардима и поступку акредитације програма обуке за стручне раднике и стручне сараднике у социјалној заштити, 2014). Тако се обезбеђује увођење система квалитета у програме стручног усавршавања, усаглашава понуда и потражња, као и професионални развој запослених у овој области. У односу

на компетенције које развијају постоје две врсте програма обуке: основни за стицање општих знања и вештина за обављање послова у социјалној заштити и комплементарни за усвајање вештина примене савремених приступа, поступака и метода рада и унапређење програма пружања услуга (Правилник о стандардима и поступку акредитације програма обуке за стручне раднике и стручне сараднике у социјалној заштити, 2014). Како би се акредитовали, програми треба да испуне заједничке и појединачне стандарде. Заједнички стандарди су они које сваки програм обуке треба да испуни без обзира на врсту компетенција које развија и односе се на садржај и организацију обуке (Правилник о стандардима и поступку акредитације програма обуке за стручне раднике и стручне сараднике у социјалној заштити 2014, чл. 5). Стандарди у вези садржаја обуке укључују: усаглашеност обуке са јасно дефинисаним циљевима и задацима постављеним програмом; присуство елемената међусобно повезаних и усаглашених; заснованост на интегрисању теорије и праксе; актуелност за праксу у социјалној заштити; присуство циљева и садржаја и начина реализације програма примерених одабраној циљној групи; присуство циљева усаглашених са очекиваним ефектима у пракси; усмереност ка континуираном професионалном развоју; јасно дефинисане поступке праћења и вредновања ефеката обуке у пракси (Правилник о стандардима и поступку акредитације програма обуке за стручне раднике и стручне сараднике у социјалној заштити 2014, чл. 6). Стандарди који се односе на организацију обуке подразумевају да: за реализацију обуке постоји адекватан број одговарајуће квалификованих реализатора; реализатори обуке морају поседовати знање и искуство релевантно за предметну област обуке и морају владати вештинама ефективн преноса знања; организација обуке заснована је на партиципативним методама и техникама рада, које обезбеђују развој компетенција; предвиђени број учесника у групи примерен је остваривању циљева обуке; дужина трајања обуке примерена је принципима ефективног рада (Правилник о стандардима и поступку акредитације програма обуке за стручне раднике и стручне сараднике у социјалној заштити 2014, чл. 7). Акредитовани програми обуке у социјалној заштити који испуњавају наведене стандарде и доступни су професионалцима разврстани су у 6 група и једну од тих група чине: програми обуке за развој компетенција за подршку породици. Сви програми морају поред заједничких стандарда испуњавати и појединачне стандарде

дефинисане у оквиру одређене групе акредитованих програма обуке (Правилник о стандардима и поступку акредитације програма обуке за стручне раднике и стручне сараднике у социјалној заштити 2014, чл. 8). Кроз дефинисаност стандарда омогућено је унапређење квалитета програма обуке и развоја компетенција професионалаца у социјалној заштити.

Многи аутори указују на значај обуке за унапређење компетентности професионалаца и већој ефикасности у раду са породицама (Jones, Okamura 2000; Antle, Barbee, Van Zyl 2008; Olin et al. 2010; Dunst, Trivette, Deal 2011). Домаћа истраживања о ефектима програма обуке намењеним професионалцима ангажованим у области подршке породицама нису доступна. Преглед истраживања о програмима едукације за родитеље са циљем развијања и унапређења родитељских вештина и породичног окружења обухватило је 8 држава (Аустрија, Финска, Немачка, Холандија, Португалија, Шпанија, Велика Британија и Сједињене Америчке Државе) и наглашава значајну улогу креирања програма заснованих на доказима и развијању стандарда добре праксе у подршци родитељству (Rodrigo, Almeida, Spiel, Koops 2012). Аутори указују на важност обучености и развијености вештина практичара за постизање добрих резултата у раду са родитељима. Тиме се наглашава значај поседовања вештина практичара за унапређење вештина родитељства како би подржали родитеље у развоју родитељских вештина. Евалуативна студија спроведена међу 945 практичара ангажованих у раду са породицама са децом указује да програми обуке могу допринети повећању знања и осећају компетентности практичара као и модификовању њиховог професионалног понашања (Turncotte, Lamonde, Beaudoin 2009). Међутим, аутори ове студије наглашавају неопходност развијања валиднијих показатеља знања и вештина потребних за рад са породицама са децом. Присутно је схватање да се у многим случајевима налази истраживања о ефектима обуке могу само условно користити (Clarke 2001). Указује се да иако истраживања показују да обука има утицај на полазнике у погледу задовољства и/или стицања знања, резултати у вези са утицајем обуке на њихово понашање су много неуверљивији па се не може са већом сигурношћу тврдити да обука може имати нужно ефекте на личном и професионалном нивоу полазника у оквиру радних места на којима су ангажовани (Clarke 2001).

Имајући у виду значај континуираног стручног усавршавања професионалаца и програма обуке као једног од облика усавршавања за пружање адекватне, прилагођене, квалитетне, ефикасне, свеобухватне подршке породицама и родитељима, циљ овог рада је идентификовање и анализа акредитованих програма обуке који се односе на подршку породици и позитивном родитељству а доступни су професионалцима у социјалној заштити у РС, како би се проценила доступност савремених знања о позитивном родитељству код стручних радника у социјалној заштити.

МЕТОД

Програми обуке су мапирани рандом из каталога акредитованих програма обуке о подршци породици доступних на платформи Републичког завода за социјалну заштиту (РЗСЗ) марта 2020. године (Каталог акредитованих програма обуке, 2020). Анализирано је 15 од 37 програма обуке коришћењем деск анализе која је рађена као прва фаза у оквиру ширег истраживања¹ у којем је коришћен КАП метод који се ослања на ову деск анализу. У овом раду приказујемо резултате деск анализе акредитованих програма обуке у социјалној заштити. Прикупљени подаци о акредитованим програмима обуке даље су обрађени применом тематске анализе. За индикаторе анализе коришћени су подаци о:

- називу програма обуке
- линк/ови
- садржају програма обуке
- циљу програма обуке/циљеви учења
- циљној групи
- компетенцијама које програм обуке развија
- начину реализације
- трајању програма обуке
- техникама обуке
- броју обучених стручних радника
- ефектима програма обуке (када су рађене евалуације).

---

¹ Истраживање је спроведено у оквиру пројекта „Позитивно родитељство“ који је реализовао Центар за права детета уз финансијску подршку Европске уније. Након прве фазе истраживања спроведена је наредна у којој су применом КАП методе израђени протоколи за фокус групе које су реализоване са запосленима у Центрима за социјални рад и Саветовалиштима за брак и породицу.

РЕЗУЛТАТИ

Резултати који су део споменутог ширег истраживања (Центар за права детета, 2020) биће приказани према индикаторима анализе.

Анализа 15 програма обуке показује да је у односу на садржај обуке:

- 10 програма усмерено на породицу као целину: 3 за породице у кризи или ризику, 2 се баве породицама погођеним разводним и постразводним кризама, 2 програма насиљем у породици и злостављањем и занемаривањем деце, 1 породичном конференцијом и 1 подршком родитељима деце на хранитељству, 1 породицама деце са сметњама у развоју,
- 2 програма представљају у ужем смислу програме родитељства: баве се децом са сметњама у развоју и родитељима деце са проблемима у понашању,
- 3 програма се баве обуком хранитеља.

Циљеви анализираних програма обуке указују да они немају у фокусу позитивно родитељство и да су углавном програми усмерени на развој компетенција професионалаца за:

- примену концепта на породицу усмерене подршке опште популације или специфичних група деце (у ризику, са сметњама у развоју, у ризику од издвајања из породице),
- опсервирање и процењивање партнерских и породичних односа,
- примену модела породичне конференције,
- развијање и примену нових модела у решавању породичних конфликта,
- унапређење постојећег квалитета заштите од насиља у породици,
- примену хранитељства, метода рада са децом на алтернативном старању и преношење знања хранитељима,
- пружање одговарајуће подршке детету погођеном траумом.

Анализирана су 53 циља учења наведена у програмима обуке која су тематском анализом разврстана тако да се међу њима нађу они који су повезани са позитивним родитељством. Од укупно 15 прегледаних програма, нешто више од пола (Н=8) наводи циљеве који су специфичније везани за позитивно родитељство, мада само

један програм експлицитно помиње ту конкретну синтагму. Међу специфичнијим циљевима наведено је:

- усвајање нових концептуализација васпитања и редифинисање концепта одговорног родитељства,
- унапређење компетенција родитеља деце са сметњама у развоју,
- унапређење родитељских вештина за одговорно (позитивно) родитељство,
- унапређивање квалитета процене, планирања, превентивних активности и саветовања са родитељима у поступку развода и у постразводној кризи, који не одвајају родитељску од партнерске улоге,
- стицање вештина хранитеља за физичку и психолошку негу беба/мале деце и њихово васпитање,
- оснаживање родитеља у процесу социјализације и социјалне инклузије особа са сметњама у развоју,
- већа укљученост родитеља и сродника у припрему детета за смештај у хранитељску породицу и подршку детету током одвијања хранитељства,
- унапређење вештина хранитеља/усвојитеља/родитеља да изађу на крај са изазовним понашањем деце и примене ефикасне, ненасилне методе васпитавања/дисциплиновања.

Преглед циљне групе којој је програм обуке намењен указује да су сви програми намењени професионалцима у социјалној заштити. Поред тога, у нешто више од 1/3 програма (Н=6) наводи се да су намењени и професионалцима у образовним и здравственим установама, правосуђу, полицији, невладиним организацијама, док је у 1/5 програма наведено да су намењени и хранитељима/усвојитељима/родитељима (Н=3).

Анализа компетенција које програм обуке развија показује да се најчешће наводи широк спектар знања и вештина за рад са породицама које се суочавају са различитим изазовима. Тематском анализом 72 компетенције које обухватају разноврсна знања и вештине, оне су разврстане у следеће групе:

- Знања и вештине за примену концепта на породицу усмерене подршке (Н=28) која укључују: знања и вештине за унапређење породичних односа и кохезивности (Н=10), знања и вештине за процену стања, снага и потреба деце и породица (Н=6),

знања и вештине за подршку родитеља/хранитеља/усвојитеља/старатеља (Н=6), знања о дечјем развоју (Н=3), знања и вештине за рад са децом и младима са сметњама у развоју (Н=2), знања и вештине за заступање, посредовање и пружање подршке осетљивим друштвеним групама (Н=1)

- Знања и вештине за рад са породицама у кризи или ризику (Н=12)
- Знања и вештине за успостављање и одржавање комуникације и односа са породицама и децом (Н=9)
- Знања и вештине за примену различитих модалитета у раду са породицама (Н=6): системски приступ породици (Н=2) и породичну конференцију (Н=4)
- Знања и вештине за рад на случајевима насиља у породици и имплементацији обавезујућих докумената која се односе на заштиту од насиља у породици (Н=5)
- Знања и вештине за имплементацију основних стандарда у заштити деце, младих и породица (Н=4)
- Знања и вештине за рад са траумом и губицима (Н=4)
- Знања и вештине за развијање сарадње и партнерстава у заједници (Н=4)

У погледу начина реализације програма обуке подаци показују да се сви програми реализују као групни рад (Н=15), док се временско трајање програма обуке креће од 6 до 40 сати. Најчешће је заступљено трајање програма обуке од 12 сати до 18 сати (Н=8) а најређе је заступљено трајање од 6 сати (Н=1) и 40 сати (Н=1).

Мање од половине анализираних програма (Н=7) садржи податке о техникама које се користе за обучавање професионалаца. Међу програмима који садрже ове податке најчешће су заступљени различити приручници, упутства и смернице за професионалце (Н=5) али није ближе одређено како се и на који начини исти употребљавају током обуке и колико су у функцији стицања различитих знања и вештина. Поред наведених материјала као техника, заступљен је радионичарски рад (Н=2) и супервизија (Н=2).

Ни за један од акредитованих анализираних програма обуке на платформи РЗСЗ нису доступни подаци о броју стручних радника који су завршили конкретан програм обуке, као ни о евалуацији ефекта програма обуке.

ДИСКУСИЈА

Резултати истраживања упућују да је већина програма обуке усмерена на породицу као целину док је усмереност на подршку родитељству присутна само у два програма што је у складу са трендом померања фокуса са детета на целокупну породицу (Moore, Bumbarger, Cooper 2013). Фокус обуке је углавном више на оспособљавању професионалаца за постизању стабилности и општег функционисање породице, него на унапређењу родитељских пракси. Анализа циљева програма обуке указује да они немају у фокусу позитивно родитељство и да су углавном кратки програми усмерени на развој компетенција професионалаца за рад са породицама суоченим са различитим изазовима и кризама у партнерским и породичним односима, укључујући поступак развода и постразводне кризе, као и ризике од издвајања деце из породице, рад са породицама са децом погођеном траумом, са сметњама у развоју и проблемима у понашању. С друге стране, циљеви учења показују да нешто више од половине програма има специфичније циљеве који се односе на позитивно родитељство иако у опису истих не користе експлицитно ту синтагму.

Резултати упућују да се нешто више од 1/3 компетенција односи на знања и вештине за примену концепта на породицу усмерене подршке, што може допринети бољем квалитету живота и добробити чланова породице (Dunst, Boyd, Trivette, Hamby 2002; John, Becker, Mattejat 2013). Међу анализираним компетенцијама 1/6 чине знања и вештине за рад са породицама у кризи или ризику, док се 1/8 односи на успостављање и одржавање комуникације и односа са породицама и децом. Најмање су заступљене компетенције које се односе на знања и вештина за имплементацију основних стандарда у заштити деце, младих и породица, за рад са траумом и губицима, за развијање сарадње и партнерстава у заједници. Знања и вештине које програми обуке развијају, иако су нека међу њима слабије заступљена, у складу су са савременим трендовима и доступним подацима о потребним компетенцијама за рад са породицама (Damron-Rodriguez 2008; Mattingly 2010; Children's Centres 2013; Skills for Care, Skills for Health 2014; Жерапац 2016; Institute for the Advancement of Family Support Professionals 2018; Department of Health and Human Services, Administration for Children and Families, Office of Head Start, National

Center on Parent, Family, and Community Engagement 2018; Cohen, Trauernicht, Francot, Broekhuizen, Anders 2020).

Резултати показују да за више од половине анализираних програма (N=8) недостају транспарентни подаци о начину преношења знања и вештина професионалцима и коришћеним техникама обучавања иако су дефинисани стандарди који се односе на организацију програма обуке и предвиђају коришћење партиципативних метода и техника рада које ће обезбедити развој компетенција професионалаца (Правилник о стандардима и поступку акредитације програма обуке за стручне раднике и стручне сараднике у социјалној заштити, 2014). Значај партиципативних метода и техника показао се као најкориснији садржај обуке у евалуативној студији програма обуке за примену раних интервенција у раду са породицама у којој је 473 професионалаца препознало значај активног укључивања у обуци и спровођење теренске праксе као једне од метода обучавања, уз саму корисност обуке за рад са породицама у пракси (Dunst, Trivette, Deal 2011).

Налази указују да недостају подаци о броју обучених стручних радника и евалуацији ефекта програма обуке која би ближе указала на промене у компетенцијама и пракси професионалаца након завршене обуке. Претпостављамо да су рађена испитивања задовољства полазника обуком и то непосредно након обављене обуке, а акредитацијом је предвиђено да обука укључује и неку врсту провере знања, мада ти подаци нису доступни. Ови резултати упућују на потребу за континуираним праћењем и евалуацијом ефеката програма обуке како би се утврдио квалитет и сврсисходност обуке као и утицај који има на компетенције и праксу професионалаца који су је похађали, што показују истраживања у овој области (Jones, Okamura 2000; Turncotte, Lamonde, Beaudoin 2009; Olin et al. 2010; Rodrigo et al. 2012). На тај начин испуњава се и један од стандарда предвиђен акредитацијом који се односи на јасно дефинисане поступке праћења и вредновања ефеката програма у пракси (Правилник о стандардима и поступку акредитације програма обуке за стручне раднике и стручне сараднике у социјалној заштити, 2014). Аутори из Кентакија (Antle, Barbee, Van Zyl 2008) су развили модел евалуације програма обуке у дечјој заштити који укључује индивидуалне и организационе показатеље ефеката обуке. Овај модел користили су при евалуацији петодневног програм обуке за развој вештина професионалаца за ефикасну праксу рада са децом

у дечјој заштити и то пре обуке, одмах након обуке и два месеца после обуке. Добијени резултати указују да позитивним ефектима обуке и преносу на праксу знања и вештина стечених током обуке доприноси индивидуална спремност за учење, супервизијска подршка учењу и стицању знања. О значају праћења ефеката програма обуке говори и евалуација програма обуке за развој компетенција за рад са вулнерабилним породицама и децом за социјалне раднике запослене у дечјој заштити у САД-у која показује да они који су похађали програм обуке остварују боље резултате на тесту знања о добробити деце и осећају се компетентнијим у раду у односу на оне професионалце који нису завршили овај програм обуке (Jones, Okamiya 2000). Резултати ових истраживања поред значаја евалуације ефеката програма обуке на развој компетенција и праксу полазника указују и на могућности унапређења квалитета програма обуке и прилагођености њиховим потребама.

ЗАКЉУЧАК И ОГРАНИЧЕЊА

Добијена сазнања о акредитованим програмима обуке у социјалној заштити који се односе на подршку породици и позитивном родитељству упућују да, иако фокус и циљеви програма обуке није позитивно родитељство, код већине програма дефинисани циљеви учења односе се и на овај конструкт. Међутим, компетенције које програми обуке развијају садрже широк спектар општих знања и вештина за рад са породицама која су и део концепта на породицу усмерене подршке, док су специфична знања и вештине за пружање подршке и јачање компетенција родитеља за позитивно родитељство скромна. Резултати су показали да се програми обуке делимично и углавном спорадично баве интервенцијама позитивног родитељства. Како немамо довољно заступљена претходна истраживања у РС о акредитованим програмима обуке у социјалној заштити, резултати овог истраживања пружају нам смернице за даља унапређења у овој области. Једна од смерница за унапређење може бити спровођење евалуације ефеката програма обуке након одређеног периода њихове реализације и доступност ових као и других података који су се показали у овом истраживању као недоступни: на који начин се преносе знања и вештине професионалцима током обуке, које методе и технике обучавања се користе, колики је број професионалаца обучен током ових обука и како примењују стечена знања и вештине

у пракси. На тај начин би се постигао јаснији увид у квалитет и ефекте реализованих обука и добили подаци о начину примене предвиђених стандарда акредитације у пракси. Резултати овог истраживања сугеришу да је потребно развити нове програме обуке који ће професионалцима уз савремена знања понудити и репертоар конкретних вештина за организовање и пружање квалитетне подршке породици и родитељским компетенцијама.

Поред доприноса, ово истраживање има и извесна ограничења. Једно од ограничења односи се на узорак јер су подаци прикупљени само из електронске базе РЗСЗ на основу доступних каталогизираних програма обуке. Мада су ове обуке главни извор “учења” за стручне раднике у социјалној заштити последњих 15 година, резултати се не могу генерализовати. За даље разумевање квалитета и ефеката реализованих програма обуке потребно је прикупити податаке из различитих извора. Један од могућих извора података били би креатори и реализатори обука, као и полазници обука чији глас би било значајно чути како би се проширила сазнања добијена овим истраживањем.

РЕФЕРЕНЦЕ

- Жегарац, Невенка. 2017. *Евалуација услуга за породице са децом са сметњама у развоју: исходи пилотирања*, Београд: Универзитет у Београду, Факултет политичких наука.
- Жегарац, Невенка. 2016. *Матирање пракси и радне снаге у области заштите деце у Србији*. Београд: Центар за интеграцију младих.
- Закон о социјалној заштити, „Службени гласник Републике Србије“, бр. 24/2011.
- Правилник о лиценцирању стручних радника у социјалној заштити, „Службени гласник Републике Србије“, бр. 42/2013.
- Правилник о стандардима и поступку акредитације програма обуке за стручне раднике и стручне сараднике у социјалној заштити. „Службени гласник Републике Србије“, бр. 31/2014.
- Правилник о организацији, нормативима и стандардима рада Центра за социјални рад, „Службени гласник Републике Србије“, бр. 59/2008 37/2010 39/2011-др. правилник и 1/2012-др. правилник и 51/2019.

- Правилник о ближим условима и стандардима за пружање услуга социјалне заштите, „Службени гласник Републике Србије“, бр. 42/2013.
- Републички завод за социјалну заштиту, Каталог акредитованих програма обуке, <http://www.zavodsz.gov.rs/sr/akreditacija/katalog-akreditovanih-programa-obuke/podr%C5%A1ka-porodici/>, последњи приступ 1. март 2020.
- Центар за права детета. 2020. *Мапирање програма и услуга позитивног родитељства у Србији*. Београд: Центар за права детета.
- Antle, F. Becky, Anita P. Barbee, and Micheil Adriaan Van Zyl. 2008. “A comprehensive model for child welfare training evaluation.” *Children and Youth Services*, Review 30, pp. 1063–1080.
- Britto R. Pia, Stephen Lye, Kerri Proulx, Aisha Yousafzai, Stephen Matthews, Tyler Vaivada, Rafael Perez-Escamilla, et al. 2017. “Nurturing care: promoting early childhood development.” *Lancet*, 389 (10064), pp. 91–102.
- Canavan, John, Pat Dolan, and John Pinkerton. 2000. *Family Support: Direction From Diversity*. UK: Jessica Kingsley Publishers.
- Canavan, John, John Pinkerton, and Pat Dolan. 2016. *Understanding Family Support: Policy, Practice and Theory*. UK: Jessica Kingsley Publishers.
- Clarke, Nicholas. 2001. “The Impact of In-service Training within Social Services,” *The British Journal of Social Work*, Volume 31, Issue 5, pp. 757–774, <https://doi.org/10.1093/bjsw/31.5.757>
- Children’s Centres (2013). *Competency and Capability Framework for Family Support Workers better together for children in Walsall*. UK: Children’s Centres
- Cohen, Franziska, Mareike Trauernicht, Ryanne Francot, Martine Broekhuizen, and Yvonne Anders. 2020. “Professional competencies of practitioners in family and parenting support programmes: A German and Dutch case study.” *Children and Youth Services Review*, Volume 116, 1-12.
- Council of Europe (COE), (2006). *Recommendation of the Committee of Ministers to member states on policy to support positive parenting*. <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1073507&Site=CM> последњи приступ 30. марта 2013.
- Daly, Mary, Zlata Bruckauf, Jasmina Bray, Ninoslava Pećnik, Maureen Samms-Vaughan, Rachel Bray and Alice Margaria. 2015. Family

- and Parenting Support: Policy and Provision in a Global Context*. Florence: Innocenti Insight, UNICEF Office of Research.
- Dolan, Pat, Nevenka Zegarac, Jelena Arsic. 2020. "Family Support as a right of the child." *Social Work and Social Sciences Review*, Vol 21, No 2, pp-8-26.
- Dunst, J. Carl., Carol M. Trivette and Angela G. Deal, 2011. "Effects of in-service training on early intervention practitioners' use of family-systems intervention practices in the USA." *Professional Development in Education*, 37, 2, pp. 181-196, DOI: 10.1080/19415257.2010.527779
- Dunst, J. Carl, Kimberly Boyd, Carol M. Trivette, and Deborah W. Hamby. 2002. "Family-Oriented Program Models and Professional Helping Practices." *Family Relations*, Vol. 51, No. 3, pp. 221-229.
- Damron-Rodriguez, Joann. 2008. "Developing Competence for Nurses and Social Workers: Evidence-based approaches to education." *State of the Science: Professional Partners Supporting Family Caregivers*, Vol. 108, No. 9 – Supplement, pp. 40 – 46.
- Institute for the Advancement of Family Support Professionals. (2018). *National Family Support Competency Framework for Family Support Professionals*. US: Institute for the Advancement of Family Support Professionals
- ISPACAN (2016). *Positive Parenting: ISPACAN Global Resource Guide.*, https://www.ispcan.org/wp-content/uploads/2017/03/Positive_Parenting_Report_Fi.pdf, poslednji pristup 15. aprila 2020.
- John, Katja, Katja Becker, and Fritz Mattejat. 2013. "Impact of family-oriented rehabilitation and prevention: an inpatient program for mothers with breast cancer and their children." *Psychooncology*, 22(12), 2684-92.
- Jones, P. Loring, Amy Okamura. 2000. "Reprofessionalizing Child Welfare Services: An Evaluation of a Title IVE Training Program." *Research on Social Work Practice*, 10(5), pp. 607-621, DOI:10.1177/104973150001000504
- Kennedy, Aileen. 2005. "Models of Continuing Professional Development: a framework for analysis." *Journal of In-service Education*, Vol. 31, No. 2, pp. 235 – 250., DOI:10.1080/13674580500200277
- Mattingly, A. Martha. 2010. *Competencies for Professional Child & Youth Work Practitioners – revised 2010*. US: Association for child and youth care practice & child and youth care certification board.

- Moore, E. Julia, Brian K. Bumbarger, and Brittany R. Cooper. 2013. "Examining adaptations of evidence-based programs in natural contexts." *The Journal of Primary Prevention*, 34(3), 147-161.
- Olin, S. Serene, Kimberly E. Hoagwood, James Rodriguez, Marleen Radigan, Geraldine Burton, Mary Cavaleri, and Peter S. Jensen. 2010. "Impact of empowerment training on the professional work of family peer advocates." *Children and Youth Services Review*, Volume 32, Issue 10, pp. 1426-1429.
- Relationship-based competencies to support family engagement: Overview for early childhood professionals. (2018). US: Department of Health and Human Services, Administration for Children and Families, Office of Head Start, National Center on Parent, Family, and Community Engagement.
- Rodrigo, Maria Jose, Ana Almeida, Christiane Spiel, and Willem Koops. 2012. "Introduction: Evidence-based parent education programmes to promote positive parenting." *European Journal of Developmental Psychology*, Vol. 9, No. 1, pp. 2-10.
- Skills for Care & Skills for Health. (2014). *Common core principles and competences for social care and health workers working with people at the end of life (2nd edition)*. UK: Skills for Care & Skills for Health.
- Slimani-Rolls, Assia and Richard Kiely. 2019. *Exploratory Practice for Continuing Professional Development: An Innovative Approach for Language Teachers*. UK: Palgrave Macmillan.
- Turncotte, Daniel, Genevieve Lamonde, and Andre Beaudoin. 2009. "Evaluation of an in-service training program for child welfare practitioners." *Research on Social Work Practice*, Vol. 19, No. 1, pp.31-41.
- United Nations Children's Fund (UNICEF), (2012). *Integrated Social Protection Systems: Enhancing equity for children, UNICEF's Social Protection Strategic Framework*. UNICEF: New York
- World Health Organization (WHO), (2016). *INSPIRE: Seven strategies for ending violence against children*. WHO: Geneva, <https://www.who.int/publications-detail/inspire-seven-strategies-for-ending-violence-against-children> , poslednji pristup 20. aprila 2020.

Sanja Polić Penavić

Faculty of Political Science, University of Belgrade

Miljana Marić Ognjenović

Faculty of Philosophy, University of Novi Sad

Nevenka Žegarac

Faculty of Political Science, University of Belgrade

FAMILY SUPPORT AND POSITIVE PARENTING: TRAINING PROGRAMS FOR PROFESSIONALS IN SOCIAL WELFARE SYSTEM

Resume

Family support and positive parenting is significant for improvement of parental resources and competencies necessary for raising children, education, health protection, welfare protection and rights protection. Main purpose of this work is identification and the analysis of accredited training programs that are related to family support and positive parenting, and are available to professionals in social protection system of Republic of Serbia in order to assess availability of expert's modern knowledge on positive parenting in social welfare system in Republic of Serbia. Programs are mapped from catalogue of accredited training programs on family support, that can be found on platform of Republic Institute for Social protection. Programs are chosen by random sampling method. It has been analyzed 15 of 37 program summaries by using desk analysis. This work gives a display of family support and positive parenting concept, and indicate on significance of professionals training for application of these concepts in practice. This work also analyzes legal normative frame that defines training programs as one of possible forms for professional development. It has shown that training programs are mostly focused on family as a whole, while it's focus to parenting is less – well represented. Realization of training programs is conducted in groups, while their duration is different as well, between 6 to 40 hours. For majority of analyzed programs, we lack transparent data on methods that are used for knowledge and skills transferring to professionals, used training techniques, and monitoring. Data on number of trained professionals and used evaluation studies on programs effects, are not actually available. Given data are discussed in the light of modern theoretical approaches

and research, and they give us guidelines for improvement in this scope of work. Conclusion is that training programs offer wide range of general knowledge and skills for work with families, while specific knowledge and skills for provision of support and strengthening parental competencies for positive parenting are modest. In order to organize and provide quality support to family and parental competencies, it is necessary to develop new training programs that will offer to professionals' modern knowledge and repertoire of specific skills.

Keywords: training programs, social welfare, family support, positive parenting, knowledge and skills of professionals, parental competencies.

---

* Овај рад је примљен 28. новембра 2022. године, а прихваћен на састанку Редакције 29. марта 2023. године.